

ნატო სონდულაშვილი

ისტორიის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ივანე ჯავახიშვილის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის ახალი და უახლესი ისტორიის განყოფილების მეცნიერ-თანამშრომელი

აღნიშნული სტატია დაიწერა შოთა რუსთაველის ეროვნულ სამეცნიერო ფონდში მოპოვებული გრანტის (№ FR/148/2-101/14) ფარგლებში

თავისუფლების აღქმა XX საუკუნის 80-იანი წლების დასაწყისის საქართველოში საბჭოური იდეოლოგიის ფონზე („თვითმფრინავის ბიჭები“)

თავისუფლების ფენომენის აღქმა და თავისუფლებისათვის ბრძოლა, ბუნებრივია, უცხო არასდროს ყოფილა ქართული სინამდვილისთვის, თუმცა ეპოქის გამონეწევებიდან გამომდინარე დამოკიდებულება და ბრძოლის მეთოდები იცვლებოდა, იდეა კი ყოველთვის ერთი იყო: დამოუკიდებელი, თავისუფალი საქართველო.

70-წლიანი არსებობის მანძილზე საბჭოთა რეჟიმის მიმართ არათუ მის დაქვემდებარებაში მყოფ სახელმწიფოებს, არამედ ამ ქვეყნებში მცხოვრებ სხვადასხვა სოციალურ ფენას თუ სოციალურ ჯგუფს საკუთარი დამოკიდებულება გააჩნდა. ეს ყოველივე აღქმის და ბრძოლის საშუალებების და მიდგომების განსხვავებით გამოიხატებოდა. ზოგიერთ შემთხვევაში თავისუფლების მოპოვებისთვის ბრძოლა ფორმირდებოდა შეიარაღებული აჯანყების საშუალებით, ან კულტურული და პოლიტიკური ელიტის მიერ შექმნილი ეროვნული იდეოლოგიით, რომელიც საზოგადოების ფართო ფენებამდე პროკლამაციების, ბეჭდური მედიის და არალეგალური ლიტერატურის მეშვეობით აღწევდა.

ეროვნული თავისუფლების იდეისთვის და მისი პრაქტიკული თვალსაზრისით განხორციელებისათვის რეალიზება განსაკუთრებით რთული იყო საბჭოთა რეჟიმის პერიოდში. ეროვნულად მოაზროვნე ძალებს უნდა ებრძოლათ არა მხოლოდ ხელისუფლების, არამედ მტკიცედ ჩამოყალიბებული და დამკვიდრებული სისტემის წინააღმდეგ, რომელიც საკუთარი იდეოლოგიით და ძალადობრივი

მეთოდების გამოყენებით უპირისპირდებოდა მათ. ეს პროცესი ხანგრძლივი და დამთრგუნველი იყო სამშობლოს ინტერესების დაცვისთვის მებრძოლი ადამიანებისთვის. საჭიროებას და აუცილებლობას წარმოადგენდა მუდმივი მზადყოფნა ახალ-ახალი საფრთხეების და გამონევეების პირისპირ, ამ ყველაფერთან ერთად კი საზოგადოების დამახინჯებული ცნობიერების შეცვლისთვის ბრძოლის წარმოება.

XX საუკუნის 80-იანი წლების საქართველო გამოირჩევა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის განახლებით და აღმავლობით. დროის აღნიშნულ მონაკვეთში ერთი მხრივ ჩამოყალიბებას იწყებს და მეორე მხრივ კი – უკვე დამკვიდრებული იდეა და ბრძოლის მეთოდები ახალ ეტაპზე გადასვლით გამოიხატება. კერძოდ, გრძელდება დისიდენტური მოძრაობა XX საუკუნის 80-იანი წლების პირველ ნახევარში, აქტიურდება პოლიტიკური სპექტრი და საზოგადოება, რაც მათი სააშკარაოზე გამოსვლით გამოიხატება, რასაც შედეგად 1989 წლის 9 აპრილი და შემდეგ კი საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენა მოჰყვა.

XX საუკუნის 80-იანი წლებიდან საქართველოში დაწყებული ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა განვითარების ახალ საფეხურზე გადადის. ეროვნული თავისუფლების იდეა აქტუალური ხდება, თუმცა თავისთავად ეს ფენომენი ინტერესს და მნიშვნელობას მოკლებული არასდროს ყოფილა.

1980 წლიდან მოყოლებული საბჭოთა რეჟიმის კრიზისი სულ უფრო თვალსაჩინო ხდება. სხვადასხვა სოციალური ფენა თუ სოციალური ჯგუფი საკუთარ პოზიციას, რომელიც ხშირ შემთხვევაში საბჭოთა სისტემის მიმართ უარყოფითი დამოკიდებულებით გამოირჩეოდა, სულ უფრო და უფრო მეტად აფიქსირებდნენ.

საბჭოთა ხელისუფლების დამოკიდებულება საზოგადოებისადმი მთელი 70-წლიანი არსებობის მანძილზე პროტესტის ყოველთვის იწვევდა, თუმცა გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის და არქონის პირობებში მათი მოსაზრება ფართო გამოხატულებას ვერ პოულობდა. II მსოფლიო ომის და შემდგომ პერიოდში დაწყებული განმათავისუფლებელი მოძრაობა ევროპაში თუ საბჭოთა კავშირში სულ უფრო მეტი გააქტიურების საშუალებას იძლეოდა. დისიდენტური მოძრაობის დაწყება კი ქართულ სინამდვილეში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის განახლების საფუძველი და შემადგენელი ნაწილი გახდა.

როგორც უკვე აღვნიშნე, ეროვნული თავისუფლების იდეა ახა-

ლი ფორმით აღორძინდა და გამომხატველი გახდა XX საუკუნის 80-იანი წლების საქართველოში. განსხვავებით წინა პერიოდისაგან, ქართველი ეროვნული მოღვაწეები უფრო აქტიურები ხდებიან საზოგადოებრივ ასპარეზზე, იატაკქვეშა მოღვაწეობას ფართო საზოგადოებასთან კონტაქტი ცვლის.

საერთოდ და ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, საბჭოთა პერიოდის საქართველოში ყველა სოციალურ ფენას თუ სოციალურ ჯგუფს ეროვნული თავისუფლების აღქმის და დამოუკიდებლობისთვის ბრძოლის საკუთარი ხედვა და სტრატეგია გააჩნდა. მაგალითად, ქართველი დისიდენტების მიზანს ანტისაბჭოთა არალეგალური პრესის, ლიტერატურის და პროკლამაციების გავრცელება წარმოადგენდა, რომლის მიზანი საზოგადოების ეროვნული ცნობიერების ამაღლება იყო, თუმცა მხოლოდ ამ ფორმით არ შემოიფარგლებოდნენ. XX საუკუნის ქართული კულტურული და პოლიტიკური ელიტა ქუჩის აქციებსა თუ მიტინგებს მიმართავს პრესის გავრცელებასთან ერთად.

თავისუფლების თავისებური გაგება გააჩნდა XX საუკუნის 80-იანი წლების დასაწყისის ახალგაზრდათა ჯგუფის ერთ ნაწილს, რომელიც „თვითმფრინავის ბიჭების“ სახელით არის ცნობილი. აღნიშნული საკითხი მეტად აქტუალური და განხილვადია. ამ პრობლემას სხვადასხვა სატელევიზიო გადაცემა თუ საგაზეთო სტატია მიეძღვნა, თუმცა მნიშვნელოვანია აგრეთვე საარქივო მასალის გათვალისწინებით გაანალიზება და შეფასება. 1. პირველ რიგში, აუცილებლობას წარმოადგენს განისაზღვროს ეპოქის მახასიათებლები, საბჭოური და ქართული სინამდვილე. 2. საზოგადოების რა ნაწილს წარმოადგენდა აღნიშნული ჯგუფი, რა იყო მათი მიზანი და რამდენად ჰქონდათ გააზრებული საკუთარი ჩანაფიქრი და ბრძოლის ფორმა.

1. XX საუკუნის 80-იანი წლები გარდამტეხი ეტაპია არა მხოლოდ საქართველოსთვის, არამედ მსოფლიოსთვის და მათ შორის საბჭოთა კავშირისთვის. ერთი მხრივ, დასასრულისკენ მიდის „ცივი ომი“ და ნათლად იკვეთება საბჭოთა სისტემის კრიზისი. აშშ, რომელიც განსაკუთრებული აქტიურობით გამოირჩევა II მსოფლიო ომის პერიოდიდან მოყოლებული, მსოფლიოში პირველობაზე აცხადებს პრეტენზიას; მისი მხრიდან ეს გამოიხატებოდა, როგორც შეიარაღებული ბრძოლის წარმოებით, ასევე იდეოლოგიური კუთხითაც. II მსოფლიო ომში ფაშისტური გერმანიის დამარცხების შემდეგ აშშ მთელი ძალებით იწყებს ბრძოლას საბჭოთა კავშირის

წინააღმდეგ, რომელსაც დიდ ბრიტანეთთან ერთად მის მთავარ მოწინააღმდეგედ მიიჩნევდა. აშშ-ის პოლიტიკა უფრო რადიკალური ნაბიჯების გადადგმით გამოირჩეოდა საბჭოთა კავშირთან მიმართებაში, მას შემდეგ რაც ხელისუფლებაში ჰარი ტრუმენი მოვიდა. თუმცა, აშშ-ს ბრძოლა საბჭოთა სისტემის მიმართ მხოლოდ ვიეტნამსა და კორეაში წარმოებული საბრძოლო მოქმედებებით არ გამოიხატებოდა. აშშ-ს ხელისუფლებამ ევროპაში მტკიცედ დამკვიდრებისათვის აქტიური ნაბიჯების გადადგმა დაიწყო. „მარშალის გეგმის“ ფარგლებში დასავლეთ ევროპის მიმართ ფინანსური დახმარების შემდეგ საკუთარი პოზიციები საკმაოდ გაიმყარა და ბრძოლა ახალი მიმართულებით წარმართა. ამ ორ მხარეს შორის დაპირისპირება გამოიხატებოდა არა მხოლოდ შეიარაღებული ბრძოლის ფორმებით, არამედ კულტურული, ეკონომიკური თუ იდეოლოგიური კუთხით.

1980 წლიდან მოყოლებული საბჭოთა სისტემის კრიზისი თვალსაჩინო ხდება. შეიძლება ითქვას, რომ აშშ გაიმყარა საკუთარი პოზიციები დასავლეთ ევროპაში. მისი ფინანსური დახმარებით დასავლეთ ევროპა ფეხზე მყარად დადგა, ევროკავშირის ჩამოყალიბებამ კი მასში განევრიანებული სახელმწიფოების გაძლიერებას შეუწყო ხელი, სამაგიეროდ აშშ ერთი მხრივ ევროპაზე მოიპოვა გავლენა, იდეოლოგიური ბრძოლის შედეგად საბჭოთა სისტემის სახელის უარყოფით აფიშირებას შეუწყო ხელი საერთაშორისო არენაზე და მეორე მხრივ, დაიწყო საკუთარი ძალების მობილიზება აღმოსავლეთში. ერთი სიტყვით, XX საუკუნის 80-იან წლებში საბჭოთა რეჟიმის ნამდვილი სახე და შესაძლებლობები ყველასთვის ცნობილი გახდა. ისიც ფაქტი იყო, რომ ნელ-ნელა საბჭოთა სისტემა დასასრულს უახლოვდებოდა და საერთაშორისო ასპარეზზე ახალი ეტაპი იწყებოდა და მასში საბჭოთა კავშირის ადგილი უკვე აღარ იყო. ფაქტობრივად აშშ საბჭოთა კავშირთან იდეოლოგიურ ბრძოლაში გამარჯვებული გამოვიდა. ალბათ, სწორედ ამიტომაც „თვითმფრინავის ბიჭების“ იდეალი და თავისუფლების სიმბოლო აშშ იყო.

რაც შეეხება აღნიშნული გამონკვევების ქართულ სინამდვილეზე ზეგავლენას.

როგორც განხილული მასალა მოწმობს, 1980 წლიდან მოყოლებული საქართველო განსაკუთრებული აქტიურობით გამოირჩევა. თუმცა, დამატებით შეიძლება ითქვას, რომ ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის მოღვაწეების გარკვეულ ნაწილს არ აღმო-

აჩნდა შორსმჭვრეტელობის უნარი და პოლიტიკური ალღო. ერთი თავისუფლებისთვის, დამოუკიდებლობისთვის ბრძოლა და მეორეა გარემო პირობების, ქვეყნის შესაძლებლობების გათვალისწინება. ალბათ, აღნიშნული პერიოდის პოლიტიკური სპექტრის ერთ-ერთ ნეგატიურ მახასიათებლად შეიძლება მივიჩნიოთ ერთიანობის ნაკლებობა და გეგმაზომიერი მოქმედების არქონა, რაც შესაძლოა განპირობებული ყოფილიყო ხანგრძლივად დამკვიდრებული იდეოლოგიის და სისტემის გავლენით და იმ ფაქტითაც, რომ გარკვეული გამონაკლისების გარდა, საზოგადოება დამოუკიდებელ სახელმწიფოში ცხოვრებას და დამოუკიდებელ მოქმედებას გადაჩვეული იყო და მეორე – დასავლეთი აქტიური ნაბიჯების გადადგმისაგან თავს იკავებდა.

შეიძლება ითქვას, რომ ქართულ ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას გააჩნდა, როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი მხარეები, თუმცა ერთი რამ ფაქტი იყო, რომ აღნიშნული მოძრაობით ახალი ეტაპი დაიწყო საქართველოს ისტორიაში, რაც გახდა საფუძველი სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისა.

2. სწორედ ამ პერიოდს უკავშირდება „თვითმფრინავის ბიჭების“ საპროტესტო გამოსვლა საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ. ეს იყო ახალგაზრდათა ჯგუფი, რომლებიც გამოირჩეოდნენ განათლებით, საზოგადოებრივი აქტიურობით, პროფესიული წარმატებით. მათ შეეძლოთ საკუთარი მოღვაწეობით გარკვეული წვლილი შეეტანათ საქართველოს ისტორიაში. მაგრამ, როგორც არსებული ფაქტები მეტყველებენ, სხვაგვარი გზა აირჩიეს და განსხვავებული მიზნები დაისახეს.

ბუნებრივია, როგორც ზემოთ აღვნიშნე, საბჭოთა სისტემაში ცხოვრება უარყოფით გავლენას ახდენდა მასში დაქვემდებარებულ სახელმწიფოებზე და საზოგადოებაზე და მათი ამგვარი დამოკიდებულება სავსებით ლოგიკური იყო. მაგრამ აქვე ჩნდება კითხვა: რამდენად ჰქონდათ ჩამოყალიბებული და გააზრებული დასახული მიზანი და რამდენად იყვნენ მზად აღნიშნული იდეის თუ გეგმის განსახორციელებლად? რა ფაქტორებმა უბიძგა თითოეულ მათგანს პროტესტის ამგვარი ფორმით გამოხატვისაკენ? მათ ხომ ისედაც შეეძლოთ საკუთარი პროფესიული წარმატებით თავისი სიტყვა ეთქვათ და კუთვნილი ადგილი დაეკავებინათ საზოგადოებრივ სარბიელზე.

მართალია, ახალგაზრდათა აღნიშნული ჯგუფის პროტესტი განპირობებული იყო რეჟიმის მიერ დამკვიდრებული დოგმებისა

და თავისუფლების არარსებობით, თუმცა საარქივო დოკუმენტების ანალიზისა და შეფასებისას გვიჩნდება აზრი, რომ „თვითმფრინავის ბიჭების“ გეგმას იმ ეტაპზე არ ჰქონდა სრულყოფილი სახე და თავიდანვე განწირული იყო დამარცხებისთვის. ერთია სურვილი და მეორე – განხორციელების უნარი და შესაძლებლობა.

აღნიშნული საკითხის შეფასებისთვის აუცილებელია განისაზღვროს ჯგუფის შემადგენლობა და აქედან გამომდინარე, დასახული გეგმის რეალურობა. ეს იყო ახალგაზრდათა ჯგუფი, რომელიც გამოდიოდა აგრესიის და უსამართლობის წინააღმდეგ. მათი იდეალი თავისუფლება იყო. ამ იდეას ნათლად გამოხატავს მღვდელი თეიმურაზ ჩიხლაძე თავის ჩვენებაში, რომელიც ჯგუფის ხელმძღვანელად მოიაზრებოდა. „1966-1967 წლებში ქალაქ თბილისში მრავალმა ადამიანმა დაიწყო „ჰიპების“ მოძრაობის მიბაძვა, რომელიც გავრცელებული იყო დასავლეთში. პირველი, რომელმაც მიბაძა ამ მოძრაობას თბილისში, ვიყავი მე. ამ დროისთვის, ჩემს ირგვლივ გაერთიანდნენ ჩემი თანამოაზრენი, რომლებიც იზიარებდნენ „ჰიპების“ ცხოვრების სტილს და ზნე-ჩვეულებებს. აგრეთვე ჩემს პოლიტიკურ და სოციალურ მრწამსს. მინდა აღვნიშნო, რომ ძირითადი პუნქტი ჩვენი მოძრაობის, როგორც „ჰიპების“ იყო პროტესტი აგრესიის წინააღმდეგ. ჯგუფში მე ვიღებდი შემოქმედებით, უნარიან ახალგაზრდებს, რომელთაც უნდა ეხატათ, ეწერათ მუსიკა და ა. შ. აგრეთვე იზიარებდნენ „ჰიპების“ მოძრაობის პრინციპებს. მათ ჰქონდათ გრძელი თმები, ეცვათ ძველი ჯინსები და ტანსაცმელი. ამის საშუალებით ჩვენ გამოვხატავდით პროტესტს ფუფუნების წინააღმდეგ, აგრეთვე ნარკომანიის წინააღმდეგ, რითიც ჩვენ განვსხვავდებოდით „ჰიპების“ სხვა მოძრაობიდან. აშშ-ს მიერ ვიეტნამის მიმართ განხორციელებული აგრესიის წინააღმდეგ ჩვენ დავამზადეთ ლოზუნგები, პლაკატები და ტრანსპარანტები, რომლითაც გვინდოდა გამოგვეთქვა პროტესტი, მაგრამ მილიციამ დაგვაკავა“ [1, 98-99].

შემდგომ პერიოდში თეიმურაზ ჩიხლაძემ ახალი წრე შემოიკრიბა. „80-იან წლებში მან მიიმხრო სოსო წერეთელი, დათო მიქაბერიძე და თეიმურაზ თევზაძე. 1981 წელს ჯგუფში მიიღო კახა ივერიელი, რომელმაც თავის მხრივ 1982 წელს მოიყვანა თავისი უმცროსი ძმა პაატა ივერიელი. 1982 წელს კი გეგა კობახიძე მიიღეს. 1983 წელს მიქაბერიძემ და წერეთელმა გაია ტაბიძე მიიყვანეს“ [1, 136].

ჯგუფში გეგა კობახიძის მიღებასთან დაკავშირებით კი მღვდელი თეოდორე აღნიშნავდა: „... დათო მიქაბერიძესთან და სოსო წე-

რეთელთან საუბრის დროს მათ მითხრეს ჯგუფში გეგა კობახიძის მილებასთან დაკავშირებით. ახასიათებდნენ მას, როგორც თანამოაზრეს, ფაშისტური იდეის და ნეს-ჩვეულებების მიმდევარს, რომ ატარებდა ფაშისტურ სვასტიკას და რომ ის იყო მზად ნებისმიერი დანაშაულისთვის, ოღონდ წასულიყო ჩვენი ქვეყნიდან მუდმივ მცხოვრებლად კაპიტალისტურ ქვეყანაში. ამ გარემოებამ მომცა საშუალება დავთანხმებულყავი მიქაბერიძეს და წერეთელს მის ჯგუფში მილებაზე“ [1, 134].

თეიმურაზ ჩიხლაძე კახა ივერიელთან შეხვედრას შემდეგნაირად იხსენებს: „ჩემთან საუბრის დროს შევიტყვე, რომ და საფუძვლიანად დამისაბუთა, უცხოეთიდან ჩამოსული ახალგაზრდები ძალიან უკმაყოფილო იყვნენ საბჭოთა ხელისუფლებისადმი, ე.წ. სოციალისტური სისტემის. იქ სწავლობდნენ კომუნისტური ლიდერის შვილები და მათ უთქვიათ, ჩვენ ქვეყანაში როდესაც დავბრუნდებით, მამაჩვენებს მოვკლავთ, კომუნისტური გზით რომ აპირებენ ცხოვრების წყევანას ხალხშიო. ზანგებს უთქვამთ, სიტყვა „რასიზმი“ რა არის აქ გავიგეთ და ჩვენთან შედარებით მონები ხართო. ჩვენ მივედით იმ დასკვნამდე, რომ წავსულიყავით „პირუტყვეული ქვეყნიდან“ საზღვარგარეთ „თავისუფალ სამყაროში“... გამოითქვა აზრი, რომ დასავლეთში იყო თავისუფლება“ [2, 32].

თეიმურაზ ჩიხლაძე, იგივე მამა თეოდორე დაკითხვისას აღნიშნავს: „მე, სოსო წერეთელმა და თეიმურაზ თევზაძემ შევექმენით „ქრისტიანული მრწამსის შემსწავლელი საზოგადოება“ – ჭეშმარიტების შეცნობის და სახარების შესწავლის მიზნით. სოსო წერეთელი იყო ძალიან სათნო, ნიჭიერი და ერთგული თავისი სამშობლოსი და ხალხისა. ჩვენ დავიწყეთ სახარების შესწავლა თავიდან ბოლომდე. როდესაც მივადქით ერთ-ერთ თავს, სახარება გვასწავლის, რომ „თუ გდევნიან, გაერიდეთ ამ ქალაქს და ამ ხალხსო“. თუ გდევნიან ამ საზოგადოებიდან უნდა წახვიდე სხვა საზოგადოებაშიო. ე. ი. თუ გდევნიან ჩვენი ქვეყნიდან უნდა წახვიდე კაპიტალისტურ სახელმწიფოში. სოსომ მითხრა, რომ უნდა წავიდეთ აქედანო. მე ვუთხარი, თუ წავალთ უნდა წავიდეთ იერუსალიმში“. [2, 26-27].

კახა ივერიელი დაკითხვისას აღნიშნავს: „ვიდრე მე მოსკოვში წავიდოდი ანტისაბჭოურად განწყობილი არ ვყოფილვარ. ჩემი მშობელი მამა ხშირად დადიოდა საზღვარგარეთ და იმათ წყობას არასოდეს არ გვიყვებოდა, პირიქით ჩვენს წყობას ადიდებდა. ოჯახში ანტისაბჭოურად განწყობილი არავინ ყოფილა. როდესაც, მე ჩავაბარე ხალხთა მეგობრობის უნივერსიტეტში, მე პირველად

შევეჯახე ჩვენსა და კაპიტალისტური სისტემის წყობას, რადგან ურთიერთობა მქონდა საზღვარგარეთელ სტუდენტებთან. ჩემს კურსზე სწავლობდნენ საზღვარგარეთელი სტუდენტები, ერთ-ერთი იყო მუჰამედი, რომელიც ფრიადებზე სწავლობდა. მე მიყვებოდნენ მათი ცხოვრების დონეს, თუ რა დონეზეა მედიცინა ასული მათთან და როგორ ცხოვრობდნენ ექიმები. ისინი კაპიტალისტურ წყობას ადიდებდნენ. მე მითხრეს, რომ კანადაში, ან ამერიკაში შემეძლო თავისუფლად დამეწყო მუშაობა ექიმად. მე შემომთავაზეს საზღვარგარეთელ ქალიშვილზე მომეწერა ხელი და შემეძლო ნავსულიყავი. მე აგრეთვე მეუბნებოდნენ მომესმინა რადიოების საშუალებით „ამერიკის ხმა“, „ბი-ბი-სი“ და სხვა ინგლისურ ენაზე“. [2, 51-52].

როგორც განხილული მასალა აჩვენებს, ჯგუფის პროტესტი მიმართული იყო არსებული წყობილების წინააღმდეგ და სწორედ ამ იდეის გარშემო გაერთიანდა თითოეული მათგანი. „თვითმფრინავის ბიჭების“ გარკვეულ ნაწილს კონტაქტი ჰქონდა უცხოელებთან, რომლებიც მათ მიერ დასახული მიზნის განხორციელებას გარკვეულ მუხტს და ძალას მატებდა. თუმცა, ეს საკმარისი არ იყო და როგორც შემდგომში განვითარებული მოვლენების დროს იკვეთება მათ შორის არ იყო ერთიანობა. ამას ადასტურებს თავად მამა თეოდორეს ჩვენება, საიდანაც ირკვევა: „გერმანე კობახიძე არავითარ შეკრებებს არ ესწრებოდა და ჩვენი გეგმების შესახებ მან არაფერი იცოდა. კობახიძეს ვინ შეატყობინა თვითმფრინავით წასვლის შესახებ, მე არ ვიცი. კობახიძეს ფული ან სხვა რაიმე იარაღი არ მოუტანია“ [2, 49-50].

კახა ივერიელი დაკითხვისას აღნიშნავს: „იგი (იგულისხმება თეიმურაზ ჩიხლაძე – ნ. ს.) მეუბნებოდა, რომ ბიბლია უნდა იცოდეს თუ გინდა გახდე ღვთის შვილიო. რომ მიაღწიო სიკეთეს, უნდა დატოვო საბჭოთა კავშირი. ჩიხლაძე ამბობდა, რომ საბჭოთა კავშირი არის „ჯოჯოხეთი“ და უნდა დატოვო ეს მხარეო. ყველა რჩეულმა ხალხმა, რომლებიც გაეცნობიან „ბიბლიას“ უნდა დატოვონ საბჭოთა კავშირი. იქნება მესამე მსოფლიო ომი და გაიმარჯვებენ ამერიკელები, რადგან იქ ქრისტეს შვილები მეტნი არიან და რაც შეიძლება მალე უნდა ნახვიდეთ...“

... თანდათანობით დავინწყეთ საუბარი საზღვარგარეთ გადასვლის ხერხების შესახებ. თვითმფრინავის გატაცების შესახებ პირველად მე ჩიხლაძისგან გავიგე. ამის გარდა ჩვენ რამოდენიმე ხერხის შესახებ ვმსჯელობდით. ეს იყო დაქორწინება უცხოელზე ან

ებრაელზე, ან ნასვლაზე სახმელეთო საშუალებით ქ. ბათუმიდან. ჩიხლაძე ამბობდა, რომ ეს შეიძლება ახალციხიდან, იქ არის მიწის-ქვეშა გადასასვლელები თურქეთთან ომის შემდეგო. აგრეთვე მსჯელობა იყო საზღვაო გზით. ეს გამოიხატებოდა მოტორიანი ნავით უცხოეთის გემამდე მისვლა და საჰაერო ბალიშებით გასვლა“ [2, 54-55].

თეიმურაზ ჩიხლაძე აღნიშნავდა: „ჩვენ გვექონდა საუბარი საზღვარგარეთ ნასვლის უკანონო გზებზედაც. სახარებას გეფიცებით ყველაფერს ჭეშმარიტებას მოგახსენებთ, რომ კატასტროფიულ წერტილამდე მივიდა ამ ხალხის ჩვენს ქვეყანაში ცხოვრება. უკანონო გზებით ნასვლის ერთ-ერთი საშუალება იყო „კომეტი“ ნასვლა, ვინაიდან ზღვის ღელვის პერიოდში ღრმად შედის და შეიძლება ნეიტრალურ ზღვაში აღმოეჩენილიყავით. „კომეტაზე“ იქნებოდა ორი მოსამსახურე პერსონალი. მე ვთხოვდი უფროსობას, რომ შესულიყო ნეიტრალურ წყლებში. იქ ვთხოვდი უცხოური გემის კაპიტანს, რომ ავეყვანეთ, რადგან მათ კაპიტანს უფლება არ ექნებოდა არ მოეცა თავშესაფარი. განსაკუთრებით თუ შეგვხვდებოდა ამერიკის შეერთებული შტატების გემი“ [2, 35-36].

მეორე ვარიანტი ნასვლის შესახებ იყო თვითმფრინავის გატაცება. „ამის შესახებ გვექონდა ბუნდოვანი, ზოგადი საუბარი. ყველას გვახსოვდა მამა-შვილ ბრაზინსკასების გადასვლის ვარიანტი და ისიც ვიცოდით, თუ როგორ მიიღეს ისინი. ასევე დიდი როლი ითამაშა „ვიდეოზე“ ფილმების ნახვამ ამ თემებზე.

მე (თეიმურაზ ჩიხლაძე – ნ. ს.) თეორიულად ვამბობდი, ანაფორის ქვეშ მექნებოდა სასწავლო ხელყუმბარა და თუ კონტროლის გასასვლელი მისცემდა სიგნალს, მე დავაბრალებდი ჩემს რელიგიურ ტანსაცმელს და მოსაცმელს. მე შევიდოდი მათ კაბინაში და ვეტყოდი „პილოტებს“, რომ მე ღვთის მსახური ვიყავი და ვთხოვდი საზღვარგარეთ გადასვლას. ხალხი ამას ვერც გაიგებდა და თურქეთსაც ნახავდნენ. საზღვარგარეთ ნასვლა ხომ ძნელია, უჭირს ხალხს სხვა ქვეყნის ნახვა და შემდეგ დავლოცავდი მათ და ბოდიშს მოვუხდიდი“. [2, 36-37]. ამას გარდა დათო მიქაბერიძე და სოსო წერეთელი იყვნენ ტალინში, ბათუმში, სოხუმში და სწავლობდნენ საზღვარგარეთ გადასვლის გზებს.

გეგა კობახიძე თავის ჩვენებაში აღნიშნავს: „ივნისის შუა რიცხვებში მე ჩემს სხვა მეგობრებთან ერთად წავედი დასასვენებლად კურორტ ლიძავაში. იქ ჩამოვიდა მიქაბერიძე და მითხრა გემით ჩამოვედი და ამ გემითვე მივდივარ ოდესაშიო. გავიდეთ პლაჟზე და

ნავიდეთ, ვისაუბროთ საქმე მაქვსო. მითხრა, რომ გადავწყვიტე ამერიკაში წასვლაო. ბათუმში დავაკვირდი და შეიძლება უცხოელების გემზე მოხვედრაო. ქრისტიანები ვალდებული ვართ იქ წავიდეთ. ოდესიდან რომ წამოვალ ბათუმში დამხვდი, ამ გემით ჩავალთ ბათუმში და იქ ავალთ უცხოელების გემზეო. მე ვუთხარი, რომ მე პირადად ვერაფერს ვერ გეტყვი მეთქი. ჩემში ამოტივტივდა დედა, მამა და წინააღმდეგობა წარმოშვა ჩემში. მე სურვილიც გამიჩნდა წასვლის, მაგრამ წინააღმდეგობა იმდენი იყო მშობლიური სიყვარულისა, მე არ შემეძლო წასვლა სოხუმში და სოხუმშიც აღარ დავხვდი, რადგან შემეშინდა ძალიან არ გადამიბიროსმეთქი. პირველ ოქტომბერს შევხვდი მიქაბერიძეს და მან მხოლოდ ის მითხრა, კარგი იქნებოდა რომ ჩამოსულიყავიო. ეს ხდებოდა თბილისში. ამ დროს უნგრეთიდან ჩამოვიდა სოსო წერეთელი, გვიყვებოდა იქ გატარებული დროს და ამბობდა იქ რომ ასეა, წარმოიდგინეთ დასავლეთში რა იქნებაო. ჩემში გაძლიერდა დასავლეთში წასვლის სურვილი. წერეთელი ამბობდა, რომ ამერიკა არის ქრისტიანების სამშობლო, ხოლო ვაშინგტონი – მეორე იერუსალიმი“ [2, 118-120].

სოსო წერეთლის ჩვენების მიხედვით ირკვევა: „დაახლოებით ერთი წლის წინათ მე და ჩემმა მეგობრებმა გადავწყვიტეთ დაგვეტოვებინა სამშობლო და გავქცეულიყავით საზღვარგარეთ. თუმცა, აქვე მინდა აღვნიშნო, რომ მე თავდაპირველად წინააღმდეგი ვიყავი იმ აზრისა, რომ გაქცევის შედეგად აღარ შემძლებოდა სამშობლოში დაბრუნება. ამიტომ მე ჩემს მეგობრებს ვთავაზობდი, მშვიდობიანი გზით სამშობლოს დატოვებას, რაც გამოიხატებოდა უცხოელზე ქორწინებით. პირველად მოთავე ამ საქმისა იყო გია ტაბიძე, რომელსაც ნათესავები ყავდა ამერიკის შეერთებულ შტატებში. გია ადრე სამხატვრო აკადემიაში სწავლობდა, შემდეგ მან ხულიგნობა ჩაიდინა, რის გამოც იგი გარიცხული იქნა აკადემიიდან და მიცემული პასუხისგებაში. მე კარგი დამოკიდებულება მქონდა ასევე ჩვენი აკადემიის სტუდენტთან დათო მიქაბერიძესთან, რომელმაც აქტიურად დაუჭირა მხარი გია ტაბიძის წინადადებას. ასევე საზღვარგარეთ გაქცევაზე აზრი გამოთქვეს ძმებმა ლეიკიშვილებმა კახამ და პაატამ. როგორც მე ვიცი, ორივე ძმებს დამთავრებული აქვთ უმაღლესი სასწავლებელი ქალაქ მოსკოვში, თუ არ ვცდები პატრის ლუმუმბას უნივერსიტეტი. თავიდანვე ჩვენ განვიზრახეთ თვითმფრინავის გატაცება და ამ გზით საზღვარგარეთ გაქცევა. ამ მიზნის განსახორციელებლად, დათო მიქაბერიძე პარავდა მამამისს ფულს და ამ ფულით ჩემთვის უცნობი პირებისა-

გან ყიდულობდა სასროლ იარაღს. ამ გზით დათომ შეისყიდა 2 ცალი რევოლვერი, ერთი ნაგანი და ერთიც თვითნაკეთი რევოლვერი... ყოველივე ამ ჩვენი სამზადისის შესახებ გეგა კობახიძემ, რომელსაც დათო მიქაბერიძესგან ვიცნობდი, არაფერი იცოდა. მას მხოლოდ ერთი კვირით ადრე გავუმხილეთ ჩვენი ჩანაფიქრი, რაზეც იგი სიამოვნებით დაგვთანხმდა. მანვე გაგვაფრთხილა, რომ მისი მეუღლისთვის ჩვენ არაფერი გვეთქვა, რადგან მას შეეშინებოდა და არსად არ წამოგვყვებოდა, ხოლო როდესაც ფაქტის წინაშე დადგებოდა, თინიკო ფეტვიაშვილი თავის ქმარს ყველგან გაყვებოდა. დაგეგმილ დღეს დათომ და კახამ ბილეთები აიღეს. ხოლო ბილეთების აღების შემდეგ, გადავწყვიტეთ თინიკოს მეჯვარეებიც წაგვეყვანა ვითომდა ქალაქ ბათუმში, და მათი საშუალებით თუ დახმარებით გაგვეტანა საკონტროლო პუნქტზე სასროლი იარაღი“ [3, 243-245].

საბჭოთა ხელისუფლება შემდეგნაირად ხსნიდა „თვითმფრინავის ბიჭების“ ქმედებას: „წინასწარი და სასამართლო-სამსჯავრო გამოძიების საშუალებით დასტურდება, რომ დამნაშავეთა ჯგუფის წევრები თავიანთ თავყრილობებზე განიხილავდნენ საზღვარგარეთ უკანონო წასვლის სხვადასხვა ვარიანტებს. გარდა ამისა, იმუშავებდნენ და მსჯელობდნენ ისეთ მეთოდებზედაც, რომლებიც დაკავშირებული იყო წასვლის ლეგალურ გზებთანაც. შემუშავებული გეგმის შესაბამისად სახავდნენ ღონისძიებებს იარაღის შესაძენად. ვარიანტებს შორის იყო ისეთიც, რომ დაქორწინებულიყვნენ უცხოეთის მოქალაქეებზე. მსჯელობდნენ და გეგმავდნენ საზღვარგარეთ არალეგალურად წასვლის შესაძლებლობებსაც, რისთვისაც ჩიხლაძის მითითებით, მიქაბერიძე და წერეთელი 1983 წლის ზაფხულში, არაერთხელ გაემგზავრნენ ბათუმსა და სოხუმში, სადაც ეძებდნენ საბჭოთა კავშირიდან ან სახმელეთო, საზღვაო და საჰაერო საზღვრების გადალახვის საშუალებებს, უკავშირდებოდნენ ასეთივე სურვილისა და განზრახვის მქონე პირებსაც. ასეთი ფაქტი გამოირკვა გამოძიების პროცესში: ზემოხსენებული პირები რემოდენიმეჯერ წავიდნენ ესტონეთის სსრ ქალაქ ტალინში, იქ გაიცნეს ვინმე ვ. გ. შმოილოვი, მასთან ერთად იგეგმებოდა მოტორიანი ნავის ფარული გატაცება და საზღვრის გადალახვა.

დანაშაულებრივ ღონისძიებათა შორის თ. ვ. ჩიხლაძის წინადადებით, ბანდიტური ჯგუფის წევრებმა მიიღეს გადაწყვეტილება თვითმფრინავზე შეიარაღებული თავდასხმის, მისი ხელში ჩაგდებისა და ასეთი საშუალებით უცხოეთში წასვლის შესახებ, რაც მათ

მიერ მიჩნეული იქნა ყველაზე უსაფრთხო და ხელსაყრელ გზად, რის დასასაბუთებლადაც კ. ვ. ივერიელმა მოიყვანა თ. ვ. ჩიხლაძის მიერ შემუშავებული შემდეგი არგუმენტები: ჯერ ერთი ძალზე სწრაფად შეიძლებოდა საბჭოთა კავშირის სახელმწიფო საზღვრის გადალახვა, ვერ მოესწრებოდა თვითმფრინავის ჩამოგდებაც... მეორე, ჩვენს ე. ი. ბანდიტებს შორის იქნებოდნენ თვითმფრინავში სხვა მგზავრებიც, ეს კი ნიშნავს, რომ საბჭოთა ხელისუფლების წარმომადგენლები ვერ დალუპავდნენ თავისსავე მოქალაქეებს. მესამე – საზღვარგარეთ ჩვენ ჩავფრინდებით, როგორც ბანდიტები და იქ არ შეგვამოწმებდნენ, გაგვიგებდნენ, რომ უკან დასაბრუნებელი გზა არა გვაქვს და თუკი ვინმე გაბედავს საბჭოთა კავშირში დაბრუნებას, მას უცილობლად მიუსჯიან სასჯელის უმაღლეს ზომას“ [2, 384-386]. თუმცა, მოვლენები ისე არ განვითარდა, როგორც „თვითმფრინავის ბიჭები“ გეგმავდნენ და საბოლოოდ დაიღუპა ეკიპაჟის სამი წევრი და ერთი მგზავრი, ეკიპაჟის ერთმა წევრმა და შვიდმა მგზავრმა მიიღეს სხეულის სხვადასხვა ხარისხის დაზიანება. როგორც გეგა კობახიძემ აღიარა: „დათო მიქაბერიძე მოვიდა ჩემთან, მან თქვა ჩვენი გეგმა არ განხორციელდებაო და უნდოდა ჩემთვის ესროლა. მე მას ვუთხარი რას შერები მეთქი. იგი გავარდა უკან, მინდოდა იარაღის წართმევა, მიქაბერიძე ვერ დავიმორჩილე და მან თავი მოიკლა. იარაღი მიიღო შუბლზე და ამ გზით მან თავი მოიკლა. მისი იარაღი მე ავიღე. ამ დროს მე ფეხში დავიჭერი... კახა ივერიელი ითხოვდა გავეშვით თურქეთში, თორემ ავაფეთქებთ თვითმფრინავს. მოვიდა კახა ივერიელი ჩემთან, თინას მოაძებნინა ძირს დაყრილი იარაღები და ერთი მე მომცა. კახას ვუთხარი ჩავბარდეთ მეთქი. მე მითხრეს თუ გინდა შენს მეუღლესთან ერთად ჩადიო. მე ვუთხარი, რომ მათ არ დავტოვებდი“ [2, 141-142]. აგრეთვე იგი აღნიშნავს: „... ამავ დროს გარედან ატყდა სროლა, რის შემდეგაც სხვადასხვა ადგილებში მივიღეთ ჭრილობები მე, ძმებმა ლეკიშვილებმა, სოსო წერეთელმა, ანამ, გარდა ამისა დაჭრილი იყვნენ სხვა მგზავრებიც. მას შემდეგ, როდესაც შეწყვეტილი იქნა სროლა გარედან, მგზავრებმა მოინდომეს თვითმფრინავიდან გადასვლა, მაგრამ ვერ განახორციელეს ეს, ვინაიდან ჩვენ დავემუქრეთ მათ თვითმფრინავიდან გადასვლის შემთხვევაში იქნებოდნენ ფიზიკურად განადგურებულები. მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენ მოგვეცა წინადადება გადმოვსულიყავით თვითმფრინავიდან და დავნებებულებიყავით, ჩვენ ეს არ შევასრულეთ, რადგან შეგვეშინდა რომ არ მოვესპეთ. იქნებოდა დღის რვის ნახევარი, რომ თვით-

მფრინავში შემოვიდნენ სამხედროები და მათ მიერ ვიქენით დაკავებულნი და ჩამოსმული თვითმფრინავიდან“ [4, 14].

როგორც განხილული მასალა მოწმობს, ახალგაზრდათა აღნიშნული ჯგუფის დასახული მიზანი უდანაშაულო ადამიანების მორალური და ფსიქოლოგიური ზიანის ხარჯზე განხორციელდა და თავისთავად სასიამოვნო ფაქტი არ იყო, თუმცა ერთი რამ დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ „თვითმფრინავის ბიჭების“ კავშირი არ იყო დანაშაულებრივი და ბანდიტური, როგორი კვალიფიკაციაც მისცა შემდეგში საბჭოთა ხელისუფლებამ. აღნიშნული ჯგუფი წარმოადგენდა ახალგაზრდათა ერთ ნაწილს, რომელთაც საშუალება ჰქონდათ ენახათ და გასცნობოდნენ დასავლური სახელმწიფოების ცხოვრების სტილს და ამასთან, ბუნებრივია ჰქონდათ უფლება, მისი გათვალისწინებით საკუთარი სამშობლოს თავისუფლებაზე ეფიქრათ და ეოცნებათ. ამ უკანასკნელ ტერმინს შემთხვევით არ ვიყენებ, მათი მიზანს ხომ არ წარმოადგენდა საბჭოთა ხელისუფლების შეცვლა და არსებული იდეოლოგიის გაუქმება. ამის არც რესურსი გააჩნდათ და არც შესაძლებლობა შესწევდათ. უბრალოდ მათი მიზანი თავისუფლება იყო, რომლის საკუთარი და თავისებური აღქმა გააჩნდათ. ეს ძალიან კარგად მოეხსენებოდა საბჭოთა ხელისუფლებას და ამ სისტემის იმ წარმომადგენლებსაც, ვისაც შეხება ჰქონდათ „თვითმფრინავის ბიჭებთან“. აღნიშნული პროტესტის გამოხატულება იყო გარკვეული მეთოდების გამოყენებით საკუთარი უფლებების დასაცავად ბრძოლა, რომელიც მათი დახვრეტიტ დასრულდა, თუმცა იდეა გარკვეული სტიმულის მიმცემი გახდა ბრძოლის შემდგომი გაგრძელებისა.

დამოწმებული წყაროები:

1. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივი, I განყოფილება, ფ. 6. საქ. №29313-86, ტ. 1.
2. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივი, ფ. 6, საქ. №29313-86, ტ. 21.
3. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივი, ფ.6, საქ. №29313-86, ტ. 6.
4. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივი, ფ. 6, საქ. №29313-86, ტ. 4.

**Perception of freedom of background soviet ideology in
Georgia in the 80 th of XX century
(„Boys of plane“)**

Summary

In the 80th of the XX century started national-liberation movement in Georgia. There was new phase of formation. It will be actual idea of national liberation, but this phenomenon was always important and interesting.

In the 80th of the XX century crisis of Soviet system will be claire. Different social layers and social groups had their position, which was negative towards of Soviet Union and this movement entered new phase.

In general and specific in this period, all social layers and social groups had their perceptions of national liberation and they had their strategy to restore independence of Georgia. For example, goal of Georgian dissidents was distributed of illegall media, literatures and proclamations and they wanted to forced national idea of society. In the 80th of the XX century Georgian political and cultural elite started movements, which were goal of restoration of Georgian independence.

In this period entered new groups of youngs and they had their opinion and perception of freedom. There were „Boys of plane“.